

Л. А. Пилипюк,

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

РЕАЛЬНО-ТОПОГРАФІЧНИЙ ПРОСТІР У ТВОРЧОСТІ ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАКА

Актуальність теми дослідження проблеми реально-топографічного простору в теорії літератури є надзвичайно важливою і є складовою структури образу міста. Митець у своєму творі, відтворюючи реальний простір, разом з тим формує певний художній простір, в якому відбуваються події. Образ міста в літературі є важливим показником авторської позиції, є цікавим полем для аналізу і потребує подальшого розгляду.

Ключові слова: *топос, топографічний простір, реальний простір, художній простір, міський простір, міський текст, простір героя, час, образ міста, світ.*

РЕАЛЬНО-ТОПОГРАФИЧЕСКОЕ ПРОСТРАНСТВО В ТВОРЧЕСТВЕ ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАКА

Актуальность темы исследования проблемы реально-топографического пространства в теории литературы чрезвычайно важна и является составной структурой образа города. Художник в своем произведении, воспроизводя реальное пространство, вместе с тем формирует определенное художественное пространство, в котором происходят события. Образ города в литературе является важным показателем авторской позиции, является интересным полем для анализа, и требует дальнейшего рассмотрения.

Ключевые слова: *топос, топографическое пространство, реальное пространство, художественное пространство, городское пространство, городской текст, пространство героя, время, образ города, мир.*

REALLY TOPOGRAPHIC SPACE IN THE WORKS OF HONORÉ DE BALZAC

The theme of research the problem of real-topographic space in the theory of literature is extremely important and is part of the structure of the image of the city. The artist in his work, recreating real world, however, creates an art space, in which events are occurred. The image of the city in the literature is an important indicator of the author's position is an interesting field for analysis and requires further consideration. The transformation of real space in a work of art and the formation of space caused by a number of factors: features of social relations of era, character of depicted events, writer's outlook and his attitude to the events, specific material used in various directions of art.

The writer in the text represents a real space-time relationship, creating new – conceptual space that becomes a form of execution of the author's ideas.

The artistic space of the work is inextricably linked to the inner world of the writer, his feelings, impressions, reflections. Transformed in the mind of the author, real space is reproduced as art, which is unique in each writer, not like the others. Sustainable urban concept text considered urban topoi, which are topoi of space as the human environment and associated with the construction of a certain image of the city as the macrocosm, which determines the nature of human existence.

Balzac was one the first who transformed the vision of the image of the city in Western literature. In the writer's works, the city actually acquires human traits, gaining the status of an individual character, which is clearly a role in the text.

Keywords: *topos, topographical space, real space, art space, urban space, urban text, space of hero, time, image of the city, world.*

Постановка проблеми. Реально-топографічний простір та часово-просторові координати художнього твору посідають важливе місце у колі наукових зацікавлень літературознавців. Дослідження авторської оцінки, дій та думок персонажів у вимірах часу і простору, трансформація реального простору у творі і формування художнього простору сприяють глибшому розумінню художньої природи літературного твору. Наявність достатньо чітко визначеної проблематики і широкого кола пов'язаних із нею питань розцінюємо як доказ складності і багатогранності проблеми простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Художній простір активно вивчався в літературознавчій науці такими вченими, як Д.Ліхачов, Ю.Лотман, В.Топоров, М.Бахтін, М.Гей та ін., де організуюча функція часу та простору розглядається як основна для прозового виду літератури. М.Бахтін для характеристики типології простору в прозових творах виділяє ідилічний тип, ознаками якого вчений вважає органічну прикріпленість, зрощення життя і його подій із місцем – рідною країною, усіма її куточками, рідним домом [4, с. 234–407]. Письменник у своєму тексті репрезентує реальні просторово-часові зв'язки, створюючи новий – концептуальний простір, який стає формою виконання авторської ідеї. М.Бахтін писав, що митцю властиве «вміння бачити час, читати час у просторовому цілому світі й сприймати наповнення простору не як нерухомий фон, а як виникаюче ціле, як подію» [4, с. 234–407].

Ю.Лотман, навпаки, перевагу віддає простору – «сукупності однорідних об'єктів, між якими наявні відношення, подібні звичайним просторовим» [8, с. 266] – як головному засобу осмислення дійсності. При цьому художньому простору надається роль основи для побудови «картини світу» – цілісної моделі, притаманної даному типу культури.

На думку М.Гея, «категорії буття, часу та простору увійшли в будь-який літературний твір раніше, ніж художник чи дослідник стали задумуватися над ними. Ці три параметри обов'язкові в мистецтві, але й обов'язково відрізняються від реальної дійсності» [6, с. 254]. Дослідник характеризує простір як категорію граничного узагальнення, у якій об'єднуються реальність, людина, текст і слово [6, с. 254].

Формулювання цілей статті, постановка завдань. Розв'язання даної проблеми зумовлено низкою об'єктивних факторів: особливостями суспільних відносин епохи, характером зображуваних подій, світоглядом письменника і його відношенням до подій, специфікою матеріалу, який використовується у різних напрямках мистецтва.

Мета нашого дослідження – проаналізувати реальні просторово-часові зв'язки, представити концептуальний простір Бальзака, який став формою виконання авторської ідеї і нерозривно пов'язаний із внутрішнім світом письменника, його відчуттями, враженнями, рефлексіями. Підтвердити унікальність художнього простору Бальзака.

Виклад основного матеріалу дослідження. Місто, місце перебування людини як складний, безперервно мінливий продукт людської діяльності, здавна привертало до себе увагу дослідників. Будучи місцем найбільш щільного скупчення людей, центром матеріальної і духовної культури, вузлом переплетення соціальних і економічних відносин, місто ставало предметом осмислення різноманітних галузей знань: історії та філософії, політології та соціології, економіки, географії.

Такі міста, як Лондон, Париж, Рим набувають особливого символічного значення, уособлюють спосіб буття, культуру, моду, політику, ведуть до бажання осмислити місто як категорію культури, як символічний, цілісний простір. На думку Л.Чернейко, «показати, описати простір в художньому творі можна, описавши речі, предмети, субстанцію» [13, с. 59]. У сучасній філології простір міста, як зазначає А.Бобраков-Тимошкін, є природним генератором культурних, в тому числі і літературних міфів [5, с. 49].

Стійким концептом міського тексту вважаються міські топоси, які являють собою топоси простору як середовища проживання людини і пов'язані з побудовою образу міста як певного макрокосму, який зумовлює характер людського буття. Міські топоси вбирають в себе ряд локусів публічного життя – вулиці, будинки, театри, проспекти, храми, ринки, кладовища і т. п. Найважливішою функцією міських топосів є текстовий зв'язок на рівні «місто – людина».

Міська тематика закріплює свої позиції в другій третині XIX ст. і отримує все більше значення в літературі з розвитком промислового капіталізму. Виникає жанр «фізіологія» міст: «Фізіології» Бальзака. Тема міста розгорталася в реалістичній літературі в розрізі критики нового соціально-економічного укладу, розкриття його негативних сторін; підкреслювалися контрасти міських злиднів і розкоші; міський пейзаж вимальовувався в сіро-брудних, похмурих тонах; зображення міста отримувало часом гротескний характер.

Важливо підкреслити, що місто як простір є об'єктом естетичного сприйняття, чуттєвого осягнення реальності, образом соціального середовища, що формує характер людини, безпосередньо впливає на його душу.

Париж – місто з великою історією, який пережив за своє існування чимало змін. Його образ із своїми соціальними контрастами, моральними законами, вже привертав увагу письменників. Найповніше розкрив цей образ Оноре Бальзак, у творах якого Париж – «це місце-маяк провінційних честолюбців, що злітали до нього, як метелики на вогонь» [2, с. 671].

Париж Бальзака – це перш за все місто, пов'язане з трагічними долями його героїв. В атмосфері цього примарного міста зароджуються божевільні думки, дозрівають задуми злочинів. Все сконцентровано навколо людини, яка «відірвалася від божественних першооснов». Потрапляючи в Париж Бальзака, читач опиняється в дуже незвичайному духовному просторі: жорстокому, фантастичному і реальному водночас. Бальзак вважав, що велике місто – це диявольський винахід цивілізації – має на душу людини згубний вплив. Це нежива матерія, яка пригнічує, поневолює людину, що задихається в цих кам'яних байдужих великих будівлях.

Місто Париж, яке так дивовижно відчував і описував Бальзак, є привид, породжений людиною в її відступництві та блуканні. Бальзак уважно вдивлявся в навколишню дійсність, йому хотілося зрозуміти, як і чим живуть мешканці цього міста. Пейзажні картини Парижа, сцени його вуличного життя, інтер'єри – створюють загальне враження міста, яке вороже людині, тіснить, чавить його, створює атмосферу безвиході, штовхає на скандали. Міський пейзаж у творах органічно пов'язаний з душевним станом автора, з внутрішнім світом його героїв.

Париж Бальзака – трагічне та фантастичне місто водночас. Це не просто столиця Франції, а, швидше за все, столиця світу, в якій вирішується доля людства. Місто письменника живе власним життям та впливає на почуття, вчинки, думки людей. Інколи воно виявляється ілюзією, міражем, сном, який зникне після пробудження.

В.Бахмутський, розглядаючи роман «Батько Горію», зіставляє два світи, що панують у Парижі – низ і гору, розкіш і злиденність – і укладає, що ці два полюси взаємопов'язані, вони торкаються один одного, один від одного залежать, «низом і верхом управляють одні й ті самі закони» [3, с. 50].

У авторській передмові до першої частини «Втрачених ілюзій» Оноре де Бальзак зазначав: «...звичаї, за якими живуть у провінційній глушині Давид Сешар та його дружина, становлять різну протилежність звичаям життя паризького» [2, с. 229]. Ця «разюча протилежність» полягала не лише у формі, вона була значно глибшою, – відмінністю на культурному рівні. Бальзак не тільки скурпульозно відтворює картину французького суспільства, максимально подаючи найрізноманітніші літературні типи-характери, – за кожного його постаттю стоїть окрема унікальна культура, на пограниччі яких виникають головні колізії творів. Тому невіддільним елементом його творчості є зіткнення цих різних культур – міської та сільської.

Місто породжує відчуття непевності, невизначеності, короткочасності, чого у сільському просторі, чи сільській свідомості немає. Ось чому місто досить часто усвідомлюється, розуміється, як щось штучне, тоді ж коли село вважається справжнім.

Бальзак був одним із перших, хто трансформував бачення образу міста у західноєвропейській літературі. У творах письменника місто обростає фактично людськими рисами, набираючи статусу окремого персонажа, якому чітко відведено своя роль у тексті і з яким вже змушені рахуватися інші герої. Місто постійно проступає крізь поетичні образи, адже самотність – є атрибутом міста.

У «Людській комедії», максимально подавши картину усього суспільства із соціально-психологічним розрізом, місто стає повноправним героєм, не наслідком самого себе, а приводом до певних історій.

Роман «Батько Горію» поклав початок зображенню Парижа, його блиску і злиднів одночасно. Долі героїв, випадковості їх біографій, особливості характерів, звичаїв, індивідуальностей, при всій їхній неординарності, не зможуть порушити залізної необхідності законів буржуазного світу, які видаються героям майже непереборним роком, а боротьба з ним призводить до їхньої загибелі, як батька Горію, або до компромісу, як Растиньяка, або проникнення в саму структуру, яка творить ці закони, приклад цього – Вотрен. Дія роману розгортається в бідному передмісті Парижа, пансіон пані Воке. Автор відмічає тут, що в Парижі немає кварталу більш жахливого ніж ця вулиця Нев-Сен-Женев'єв.

Бальзак – майстер точних деталей, проводить нас по заплутаних лабіринтах царства бідності. Пансіон Воке – це ошатний Париж, де живе дрібний міський люд. Б.Реізов зазначає з цього приводу, що «драма роману розвивається у паризькому «пеклі», де є непристойність і просто злидні» [11, с. 92]. Характеристика пансіону Воке підкреслює застарілість, старомодність речей, які переповнюють собою пансіон. Тут є меблі «поміщені сюди, як поміщають відходи цивілізації до лікарні для невиліковних»; «мерзотні гравюри, до яких пропадає апетит». Тут носять «немодні, перефарбовані і знову вицвілі сукні», хизуються в «зношеній білизні». Тут, нарешті, безперервно зустрічаються згаслі, вицвілі очі, «зморщені» особи, тіла, які зберегли лише «залишки краси». Згадайте опис кімнати пансіону, де живе один із героїв роману «Батько Горію»: «Підлога сира і у пилу (...) погана конторка; крісла із солом'яним сидінням і два стільця завершували злиденну обстановку» [2, с. 92].

І ця загальна атмосфера бідності, холоду пансіону погіршується нудотним запахом, що стоїть тут. «У ньому відчутно затхлість, цвіль, гниль; віддає їдальною, де скінчили обідати» [2, с. 8]. Автор змальовує обстановку, змушуючи нас вдихнути сперте, отрутне повітря, яким дихають мешканці пансіона. Опис дому Воке закінчується узагальненням: «Інакше кажучи, тут царство злиднів, де немає натяку на поезію» [2, с. 9].

Дія роману проходить не тільки в пансіоні пані Воке, а постійно переноситься то на паризькі вулиці, то в театр, то в салони віконтеси де Босеан і баронеси Дельфіни Нусінгем, то в ігрові і поліцію або навіть на кладовище. Однак головні події розгортаються саме у вітальні пані Воке. Пансіон пані Воке перетворюється в символ втрачених ілюзій і розбитих сердець, де життя безжалісно перемелює, як зерно жорна млина, слабких і дарує примарну надію сильним, стати власником чотирьох мільйонів франків.

Якщо розглядати роман «Батько Горіо» відносно образу Растіньяка, то життя Парижа розкривається Растіньяку як арена боротьби. «Життя у Парижі – безперервна битва, – пише він матері, – в якій маю виступити на похід» [2, с. 6]. Але він іде на боротьбу за особистий свій успіх. Растіньяк входить у «групу» і визнає її «правила» непорушними, міцно засвоює мораль господарів життя, відчинею самою дійсністю. Можливо Растіньяк так швидко не пройшов би свій розвиток, якби у нього не було таких здібних вчителів, досвідчених і своєрідних. Вони відчули внутрішню гнучкість Растіньяка і вміло впливаючи на його слабкості, зуміли підштовхнути його на компроміс із самим собою і світом. І ось за кілька творів Бальзака ми зустрічаємо барона де Растіньяка, пера Франції. Куди ж дівся честолюбний студент, його негатив щодо несправедливості «вищого світу»? Він переріс під впливом Парижа, ствердив і закам'янів. Людина або гине, або капітулює, або розбещується в Парижі.

Що стосується батька Горіо, то він є представником тих людей, які одержимі пристрастями, які справедливо називають бальзаківськими. Батько Горіо – звичайний провінціал, він просто батько, який в своїй неймовірній пристрасті до дочок піднімається до величчя страждань шекспірівського Ліра. Невблаганний розвиток цих пристрастей веде до повного краху особистості, яка стала їх жертвою, – одна із самих характерних рис мистецтва Бальзака. Автор показує як це почуття пристрасті, яке володіє батьком Горіо, розростається, роз'їдає його душу, і в кінці кінців подавляє всі інші почуття.

Але для того, щоб весь цей світ сприймався читачем, як реальний, одних діючих осіб недостатньо. Потрібні декорації, які Бальзак замінює детальними описами. Переробляти світ – не його справа, він тільки змальовує. Бальзак раз у раз зіставляє ці два світи. Знаходячись у салоні віконтеси, Растіньяк згадує пансіон: «Думка Ежена в одну мить перенесла його знову на сімейний пансіон, – їм опанував глибокий жах (...)» [2, с. 85], а в пансіоні Растіньяк думає тільки про вищий світ.

Злидні і розкіш, верх і низ у Бальзака один із одним торкаються, відбиваються, один від одного залежать – ніби становлять подвійний образ. Нагорі розкіш, оскільки внизу злидні, внизу злидні, оскільки нагорі розкіш. Тема «пансіону» й «світла» у романі постійно перегукуються, а до кінця сплітаються в одне ціле. Низом і верхом управляють одні й ті самі закони. Смерть Горіо виростає у грандіозний символ загального неблагополуччя світу.

У романі «Втрачені ілюзії» читач дихає справжньої атмосферою Парижа, проти нього відкривається вся таємниця суспільної відповідальності і приватного життя, виворіт ділових та політичних махінацій. І на основі цих жорстоких сутічок – жадібний, егоїстичний інтерес, що породжує честолюбство, прагнення до наживи. «Париж, – пише Бальзак у своїй передмові до роману, – подібний до зачарованого замку, на який кидаються всі молоді провінціали». Одним із таких героїв – провінціалів у романі виступає Люсьєн Шардон – юний поет, який мріє завоювати славу і багатство у Парижі за допомогою свого таланту. Він метушливо приглядається до Парижу і відчуває «прірву, що відмежовує його від цього світу» [2, с. 147]. Але він давав собі клятву «пожертвувати всім, аби утвердитися у великому світі».

Але сказана гонитва за багатством і славою захоплює на свій вир і Люсьєна. Паризьке життя сповнене спокуси, і Люсьєн нездатний його перебороти. У Парижі, цьому серці Франції, «все продається, все фабрикується» і лише золото – єдина сила, перед якою схиляється світ. Людська думка, обдарування стали предметом брудної торгівлі. Літературна слава перетворилася на «блудницю»: «на низах літератури вона – жалюгідна шльондра, що мерзне на панелі, у літературі посередній – утриманка, яка вийшла з вертепів журналістики (...), у літературі процвітаючій – вона блискуча і нахабна куртизанка» [2, с. 214].

Ще більшу відразу викликає паризька журналістика. «Журналістика – справжнє пекло, прірва беззаконня, брехні, зрадицтва (...), коли всі газети стануть віроломні, лицемірні, безчесні, брехливі, смертоносні: вони будуть занашувати думки, доктрини, людей» [2, с. 269].

Типовим представником цього дивного світу є журналіст Етьєн Лусто. Характерним є опис його холостяцької кімнати. Тут є «огидний збір... дірявих чобіт... старих панчох... недопалених сигар, брудних носових хусток, розірваних сорочок» [2, с. 219]. Усе «брудно» і «плачевно», все свідчить про життя, «яке не знає ні спокою, ні гідності». Всі ці картини та описи набувають символічного значення. Вони підкреслюють атмосферу багна й каліцтва, яка просочує все паризьке життя. Париж постає двошаровим за своєю структурою – в нього вродлива оболонка і водночас потворна сутність. Культурне життя використовують лише для прикриття, маскуванню справжніх занять паризької людини, розбещеної суспільством. Діями людей керує лише одне – жага наживи, придбання грошей. Гроші – підґрунтя всіх людських справ.

Роман «Блиск та злидні куртизанок» тематично продовжує «Втрачені ілюзії». «Тут особливо ясно виступає прагнення письменника показати не «парадний фасад», який споруджується у будинку буржуазної цивілізації, а зворотній бік, його темні, потаємні куточки» [9, с. 163]. Цей світ злочинців, повій, кримінальних елементів, «покидьків суспільства», знедолених і «бунтарів», постає не як аномалія, відхилення від «норми», а як неминуче породження, необхідна умова і зворотний бік суспільного ладу Парижа.

Тут Люсьєн, який чекає «свого часу», поставлений у складні зв'язки й відносини з оточуючими, що дають уявлення про «незбагненну гнучкість» його натури і змістовність набутого ним досвіду. Його оточують аристократи і «кулюбленці каторги», банкіри і куртизанки...; він – за межею світу офіційного статусу стоїть поза законом – належить тим і тим. У ньому є щось таке, що властиве кожному з цих світів.

Присутність у текстах більшості творів одного й того ж локалізованого простору, – прийом, відкритий Бальзаком: його персонажі, переходячи із роману в роман, створювали ілюзію єдиного світу, крім того, виникала ще одна ілюзія – часу, що перебігає. У світовому літературознавстві це явище отримало назву «роман поштової марки».

Отже, Париж – це місце-світоч, центр культури, якого прагнуть всі провінціали, одержимі пристрастю показати свій хист і завоювати світ. Якесь сила викидає їх із провінції, з їхніх рідних місць, до Парижа. Велике місто є одночасно цивілізатором і розбещувачем. Париж подібний до їдкою кислоти, одних він розкладає, роз'їдає, інших змушує осісти на дно, одні зникають, як Люсьєн де Рюампре, інші, навпаки, викристалізуються, тверднуть і кам'яніють, як Ежен Растіньяк.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Об'єктивна дійсність існує і рухається незалежно від поглядів і смаків, оцінок і побажань художника як суб'єкта творчості. Бальзак несе певну відповідальність за те, що і як він відображує. Кожному художнику потрібна «провідна нитка», щоб він був у складному плетиві подій і явищ у житті людини, бо не знаючи соціального життя і його законів, не можна стати справді масштабним письменником.

Проведене дослідження дозволяє визнати, що проблема реально-топографічного простору в теорії літератури є надзвичайно важливою і є складовою структури образу міста. У творах Бальзака Париж – це місто самотніх, хворих, покинутих людей, місто людей без душі. Образ міста в літературі є важливим показником авторської позиції, є цікавим полем для аналізу і потребує подальшого розгляду.

Література:

1. Копистянська Н. Хронотоп як аспект вивчення слов'янського романтизму (на матеріалі західнослов'янських літератур у європейському контексті) / Нона Копистянська // Слов'янські літератури : Доповіді. XII Міжнародний з'їзд славистів (Краків, 27 серпня – 2 вересня 1998). – К., 1998. – С. 57–74.
2. Бальзак Оноре де. Собрание сочинений [Текст] : в 10 т. Т.1 : Человеческая комедия. Предисловие к «Человеческой комедии». Этюды о нравах. Сцены частной жизни / Оноре де Бальзак. – М. : Художественная литература, 1982. – 671 с.
3. Бахмутский В. Я. «Отец Горио» Бальзака [Текст] / В. Я. Бахмутский. – М. : Художественная литература, 1970. – 110 с.
4. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет [Текст] / М. М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1975. – 502 с.
5. Бобраков-Тимошкин А. Е. «Пражский текст» в чешской литературе конца XIX – начала XX веков // Дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03. – Москва, 2004. – 322 с.
6. Гей Н. К. Художественность литературы. Поэтика. Стиль / Н. К. Гей. – М. : Наука, 1975. – 470 с.
7. Кучборская Е. П. Творчество Бальзака [Текст] / Е. П. Кучборская. – М. : Высшая школа, 1970. – 255 с.
8. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман // Об искусстве. – СПб. : «Искусство – СПб», 1998. – 702 с.
9. Муравьева Н. И. Оноре Бальзак [Текст] : очерк творчества / Н. И. Муравьева. – 2-е изд. – М. : Учпедгиз, 1958. – 203 с.
10. Пелипенко А. А. Городской миф о городе (в эволюции художественного сознания и городского бытия) // Город и искусство: субъекты социокультурного диалога / Составитель Степугина Т. В. – М. : Наука, 1996. – 286 с.
11. Рензов Б. Г. Бальзак [Текст] : сборник статей / Б. Г. Рензов; Ленингр. ордена Ленина гос. ун-т им. А. А. Жданова. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1960. – 330 с.
12. Топоров В. Н. Пространство и текст / В. Н. Топоров // Текст: семантика и структура. – М. : Художественная литература, 1983. – С. 227–284.
13. Чернейко Л. О. Способы представления пространства и времени в художественном тексте / Л. О. Чернейко // Филологические науки. – 1994. – № 2. – С. 58–70.

УДК [81'42: 347.78.031]: 821.111

Т. С. Піндосова,*Херсонська державна морська академія, м. Херсон***ЦИТАТА ЯК ФОРМА «ЧУЖОГО СЛОВА»**

У статті розглядається проблема цитати як форми інтертекстуальності. Особлива увага приділяється вивченню цього поняття у літературознавстві та мовознавстві, а також створенню уточненої класифікації цитати в текстах сучасної англомовної літератури.

Ключові слова: цитата, цитатія, алюзія, ремінісценція, функція, класифікація.

ЦИТАТА КАК ФОРМА «ЧУЖОГО СЛОВА»

В статье рассматривается проблема цитаты как формы интертекстуальности. Особенное внимание уделяется изучению этого понятия в литературоведении и лингвистике, а также созданию уточненной классификации цитаты в текстах современной англоязычной литературы.

Ключевые слова: цитата, цитация, аллюзия, реминисценция, функция, классификация.

CITATION AS A FORM OF «ALIEN WORD»

The article deals with the problem of citation as an intertextuality form. Particular attention is paid to the study of this concept in literary and linguistics, as well as the creation of an updated citation classification in the texts of modern English literature.

Keywords: citation, allusion, reminiscence, function, classification.

Постановка проблеми. У другій половині XX стол. широкого розвитку набула теорія інтертекстуальності, що стало причиною зацікавлення вітчизняних та зарубіжних дослідників проблемою цитування. Питання розбіжності поглядів вчених залишається злободенним, оскільки практично відсутні дослідження, в яких розглядаються відносини цитати й інтертексту (найчастіше одне поняття замінюється іншим), немає остаточної думки щодо типології та моделі функціонування цього виду «чужого слова» (М.Бахтін) в текстах сучасної літератури. Таким чином, недостатня вивченість проблеми цитати та її місця в сучасній культурній свідомості визначають актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням поняття інтертекстуальності займалися М.М. Бахтін, Ю. Крістева, Р. Барт, М. Ріффатер, Ж. Женнет, Ю.М. Лотман, Ж.С. Фомічова, І.Р. Гальперін, Н.О. Фатєєва, П.Х. Тороп, М. Зубрицька. Серед новітніх напрямків вивчення проблеми цитати слід відзначити праці наступних лінгвістів, літературознавців і культурологів: А. Вержбицької, Н. Арутюнової, В. Лукіна, І. Арнольд, І. Фоменко, Н. Білозерової, М. Гаспарова, Г. Денисової, А. Жолківського, Є. Козицької, Н. Кузьміної, Г. Лушнікової, Н. Павлович, І. Силантьєва, Р. Тіменчіка, І. Смирнова, І. Толочина, М. Ямпольського.

Метою статті є створення уточненої класифікації цитати в текстах сучасної англомовної літератури, зокрема – в сучасному англомовному детективі.

Реалізація поставленої мети вимагає розв'язання таких завдань:

- 1) проаналізувати дослідження поняття «цитати» у філології;
- 2) на основі здобутків літературознавців та мовознавців створити уточнену класифікацію цитати в текстах сучасної англомовної літератури.

Наукова новизна дослідження. На відміну від попередніх публікацій, в даній статті вперше пропонується класифікація цитати в текстах сучасного англомовного детективу.

Методологічне або загальнонаукове значення статті полягає в тому, що її результати поглиблюють наукове уявлення про цитату як форму «чужого слова», вносять певний вклад у вирішення проблеми аналізу цитати у тексті сучасного англомовного детективу.

Виклад основного матеріалу. На думку І.В. Фоменко та дослідників його школи (наприклад, Н. Семенова), цитата – це родове поняття для різних її проявів (цитата, алюзія, ремінісценція). Вчені прагнуть охопити одним терміном різні форми «чужого слова». Зі збільшенням числа досліджень з теорії інтертексту широке поняття «цитата» вживається по-